

Шири се разбирането, че Библията, и особено Старият Завет, исторически е била и е сила, действаща срещу свободата на човека. Това мнение често се поддържа не само от студенти, но и от изтъкнати учени. Те смятат, че гръцкото наследство, с неговата философия, поезия, грама, изкуство, изразява свободно бродещия човешки дух, докато Старият Завет представя една гореща

нието, израилевият народ, отговор: „Всичко, което Господ каза, ще направим“ (ст. 8). Това изявление не е просто благочестиво изказване, а колективното решение на един народ. Съгласието се основава на свободата на волята на участващите в него страни и на свободния избор на израилевия народ.

Идеята за свободата на избора, която тук се приема мълчаливо, бива ясно подчертана в един друг контекст. След присъгването си в обетованата земя 12-те племена трябвало да се съберат на планината Гаризин и им

воля, а случайно е постъпил по даден начин поради благоприятно стеклите се обстоятелства. И в двата случая човешката личност се свежда до пилонка на обстоятелствата. Но Старият Завет цени достойнството на човека, суверенитета на неговата воля - независимо дали той избира доброто, или злото. В известен смисъл той цени и достойнството на вършителя на зло - защото Библията схваща човешките действия не като последица от причини, а като резултат от съзнателни решения. Ето човешката отговорност:

Старият Завет за свободната воля оформя както политическите, така и религиозните институции. Демокрацията, като пряко управление на народа, може да е била развита в древна Гърция. Свободата на хората да решават формата на управление, на която да се подчиняват - един фундаментален демократичен принцип - е ясно изразена в Библията. Отнасящ се до това пасаж може да се намери в 1 Царе 8 гл. Там е показано как народът на Израил отиде при Самуил да поиска установяването на постоянна

стане геспот (Втор. 17). Нещо повече - монархът трябва да има копие от този закон и да го чете през целия си живот и стриктно да го спазва (ст.19). И Библията добавя един демократичен аргумент към религиозния: „Та сърцето му да не се надига над братята му“ (ст.20). Далеч от това да бъде Бог - както египетските монарси и по-късно римските императори - царят на Израил остава човек и подчинен на Божиите закони, които са обвързващи за него, както са и за братята му. Колкото и издигната и

Свободата

религиозна вяра, която, по самото си естество, е фанатична и нетолерантна към съмнението, а камо ли към несъгласието.

Древните гръци, макар като цяло религиозни, не вземали религията си сериозно, а многото им богове се карали помежду си, като по този начин давали пример за различие в мненията. Древните израелтяни, чиято религия доминирала над целия им живот и цивилизация, имали един ревнив Бог, Който не проявявал никаква толерантност към други божества - вяра, изразяваща пълното посвещение към една всепогълща абсолютна и нетолерантна истина.

Колкото обаче и правдоподобно да звучат такива аргументи, те не са породени от факти. Безпристрастният читател на Стария Завет ще открие, че в страниците на Древната Книга е възприета, позволена, насърчавана и упражнявана човешката свобода. Уви, малцина от почи-

пателите на гръцкото наследство четат изобщо Библията. Но още по-малко четат даден текст без преубеждение.

Свобода на волята

Един пример за свободата, основна за религиозната философия на Стария Завет, е свободата на колективната воля. Връзката между Бога и един народ е основана на сключването на един договор или завет, много подобен на съгласиенията между две страни. Условието на този договор са определени от Бога, Който е една от сключващите го страни: „И така, ако сега наистина слушате гласа Ми... вие ще бъдете Мое собствено притежание... царство от свещеници и свят народ“ (Изра. 19:5, 6). А другата страна в съгласе-

в Стария Завет

било дадено да избират между благословение и проклятие (Втор. 11:27, 28; виж и гл. 27 и 28). И наистина, целият морално-законов кодекс на Петокнижието се основава на приемането, че човешката страна - а също и отделните личности - могат да избират между право и погрешно, между добро и зло.

Приемането на свободната воля в никакъв случай не е нещо незначително. Защото има философия - а някои от тях са на мода и днес - които отричат на човека тази свобода на избор. Доста приемливо е да се каже, че извършителят на зло всъщност не е отговорен за постъпката си, а семейната му среда, икономическата обстановка и други подобни са истинската причина, обусловила неговото поведение. С други думи не свободната воля на личността, а външни фактори са отговорни за поведението му. По същия начин може да се твърди и че вършителят на добро не действа по собствена

човек не може да обвинява обстоятелствата, той трябва да бъде обвинен. Свободната воля и моралната отговорност са взаимно зависими и Старият Завет поддържа и двете.

Идеята за свободата на човека и отговорността му за действията му, винаги и където се поддържа тази идея, оказва благотворно влияние както върху човешкото самосъзнание, така и върху неговото поведение в обществото. Общество, състоящо се от хора, вървящи в своята отговорност, поради това, че се считат за свободни дейтели, е по-висше от общество, състоящо се от хора, които абдикират от отговорността си и гледат на себе си като на манипулирани от обстоятелства или заповеди на други хора.

Политически свободи

Концепцията на Ста-

Свикнали сме да свързваме свободата на мисълта с гръцката антична традиция. Дори обаче фреската „Атинската школа“ на Рафаело, която за мнозина от нас изчерпва представите ни за гръцкия свят, е рисувана всъщност в християнски свят, пропита е от християнска култура и в нея могат да бъдат видени идеи оформени от християнското мислене. Дали в такъв случай имаме точна представа за това, кои елементи в днешното общество са повлияни от античния и кои от християнския светоглед?

монархия, вместо спорадичното управление на съдии. Самуил, пряк говорител на Бога, им обясни последиците от това. И въпреки че тяхното настояване беше равносилно на отхвърляне на Божието управление, въпреки своето неодобрение, Бог не отхвърли волята на народа, и макар и неохотно, прие тяхното решение.

Въпреки че хората могат да сгрешат и, разбира се, да понесат последиците, Библията се отказва от (не изоставя) отговорността си да защитава свободата на хората - колективна и индивидуална. Затова тя дава цял кодекс от закони за поведението на царя, който не трябва да

моцна да е монархията, тя не трябва да става средство за заробване на хората. Равенство за всички под Божествения закон - това означава свобода на човека от заробване.

Библейската идея за Божествено управление над човеците е тласкала личности в древния Израил да критикуват обществото, да се противопоставят на политическите управления, да укоряват и изобличават царе в името на Бога и морала. Историята на пророчествата, от Илия до Еремия, изобилства с примери на енергична критика на грешките и греховете на царе и хора.

Продължава на стр.15